

Lidija Czwecko Voler*

Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnemu delu

*The use of the oral history method in teaching and the first steps
towards scholarly research*

Izvilleček

Uporaba ustne zgodovine prinese kanček detektivskega duha v učilnico ter prve korake k znanstveno-raziskovalnemu delu. Intervju s pripovedovalci je lahko nekajurni ali celoletni projekt. Ko je tematika enkrat izbrana, sledijo konkretni napotki o poteku celotnega projekta, od iskanja pripovedovalcev do izvajanja intervjuja. Rezultati raziskav naj bi predstavili preteklost v luči sedanjosti, prav tako naj predstavitev seže izven šolskih zidov. Lokalno skupnost zanimajo lokalni dogodki, tradicija, vsakodnevno življenje, tradicijska oblačila itd., zato je pomembno, da v projekt vključimo lokalni muzej/arhiv. Z arhiviranjem projekta je zagotovljen dostop do podatkov tudi za bodoče generacije. Mladostniki aktivno sodelujejo pri zbiranju zgodovinskih dokumentov, raziskujejo lokalno zgodovino in so deležni interdisciplinarnega dela.

Abstract

Using oral history for the teaching purposes brings adventures, detective spirit to the classroom, and also first try-outs in the scientific work. Making interviews with tradition-bearers could be a few hours' project or a project lasting throughout the school-year. Once you have selected the topic, the students should receive concrete directions, from how to find the interviewee till how to lead an interview. The research results should bring the past to the present time, and their presentation should reach beyond the school borders. The community is interested in local events, tradition, everyday life, local clothing, etc., so involving the local museum or archive is almost a must. The project should be archived, in order to preserve the information for the generations to come. Students could be involved in collecting historical documents, in exploring local history, and in the interdisciplinary work, which all lead to their active learning.

Ljudje smo po naravi radovedni, radi sprašujemo in še raje iščemo odgovore na naše *Zakaje*. Predvsem je za otrokovo oz. mladostnikovo naravo značilno, da raziskovalno zaznava in opazuje svojo bližnjo in daljno okolico. Zanj ni postavljenih mejnikov, ne pozna tabu tem, zato so mu zanimive prav vse teme, vse dežele, vsa ljudstva. V vsej množici novejših oblik poučevanja bi bilo za učitelje priporočljivo

* Lidija Czwecko Voler, mag., študentka doktorskega študija, Filozofska fakulteta Zagreb, smer: muzeologija, e-pošta: lidijavoler@hotmail.com

vpeljati metode, po katerih bodo mladostniki spoznali, da so rezultati njihovega dela za skupnost pomembni. Ena izmed teh znanstvenih metod je metoda *oral history*.¹ In zakaj bi izbrali ravno to metodo? V prvi vrsti je intervjuvanje vedno zanimivo, za mladostnike skriva v sebi nekaj detektivskega. V delo lahko vključimo vsakogar, bodisi posameznika bodisi skupino. Lahko jo izvajamo v vseh stopnjah šolskega sistema z izhodiščem, da so mladostniki večji pisanja, govorjenja in obnavljanja. Nadalje je pomembno, da tovrstno delo sega izza šolskih zidov, se širi v okolico, animira v bližini živeče osebe. In nenazadnje, rezultati tega dela ostanejo v trajnem spominu vsem vpletenim oziroma z vključitvijo lokalnega muzeja ali arhiva celo kot del dokumentiranega muzejskega/arhivskega gradiva.

O metodi in njenem razvoju

Definicija metode *oral history* je zelo ohlapna, zato zanjo najdemo različne opise. *Oral history Association* podaja na svoji spletni strani naslednji opis: »Ustna zgodovina se nanaša tako na metodo beleženja in ohranjanja pričevanja, kot tudi na nastali izdelek. Prične se z intervjujem osebe, ki je pripravljena govoriti o svojih izkušnjah in doživetjih. Interakcijo med intervjuvarjem in intervjuvancem (imenovan tudi kot pripovedovalec) se zabeleži v avdio oziroma video obliki. Oba želita zavestno ustvariti stalen zapis in ga prispevati za boljše razumevanje preteklosti.«² Kot je zapisala Shuman,³ se raziskave z metodo ustne zgodovine osredotočijo na običajne in trenutne dogodke v življenju posameznika. Metoda poskuša odkriti posameznikove poglede oziroma osebne izkušnje v njegovi preteklosti. Najpogostejši dokument je posnet intervju, poleg teh pa sem uvrščamo tudi dnevnike, spomine in memorije,⁴ zasebna pisma in druge dokumente zasebne narave, ki nosijo tovrstno sporočilnost.

- 1 Avtorica je namenoma obdržala izraz metoda *oral history* v naslovu, v nadaljevanju pa uporabi slovensko različico termina ustna zgodovina.
- 2 *Oral history Association*. <http://www.oralhistory.org/about/principles-and-practices/>. Dostop 18. 9. 2014.
- 3 Amy Shuman, *Oral History*, v: *Oral tradition*, Volume 18, N. 1, pp.130–131, Centre for Studies in Oral tradition 2003. Dostop 19. 5. 2014, na <http://muse.jhu.edu/journals/ort/summary/v018/18.1shuman.html>.
- 4 Pomensko razlikovanje termina spomin in memorija je vpeljala avtorica Taja Kramberger ob prevodu dela Maurica Halbwachsa *Kolektivni spomini*. Memorija je nadpomenka termina spomin, ker le-ta ni vezan zgolj na spominjanje, reproduciranje; je spomin, ki prehaja s področja osebnega v področje družbenega preko odnosa z drugim, drugimi. Je mozaik večih spominov, v strokovnem terminu govorimo o spominskem orientacijskem zemljevidu posameznika oziroma skupine. Ta podana memorija je spominjanje, obogateno z osebnimi izkušnjami ter vplivi socialnega okolja, in se zato pri vsakemu posamezniku lahko povsem razlikuje. Tovrstni zapisi so načini, kako se posamezniki (ali skupina) identificirajo v prostoru in času (Marko Klavara, *Intervju in ustna zgodovina: pričevanje ali pripoved?*, v: *Acta Histriae* /20/ št.1–2/, Koper 2012, p. 124).

Začetki ustne zgodovine segajo v leto 1935, ko je v Združenih državah Amerike nastala iniciativa *U. S. Work Progress Administration Federal Writers' Project*. Nastale so zbirke ustnih izročil, življenjskih zgodb in navad ter običajev v vsakdanjem življenju. Ameriški zgodovinar in novinar Allan Nevins (1890–1971) je poznan kot oče metode ustne zgodovine. Eden izmed njegovih programov je tudi "*Oral Research Office*", ki ga je ustanovil leta 1948. Urad je začel izvajati intervjuje z »moškimi in ženskami, ki so napravili velike prispevke na področjih, s katerimi so se ukvarjali ali pa so bili na položaju, da so spremembe znotraj teh področij opazovali.«⁵ Intervjuval je ljudi, ki so bili kakor koli vpleteni v gradnjo podzemne železnice, saj je želel dokumentirati moment sprejemanja odločitev.⁶ Nevinsovo delo je obsežno; zajema biografije slavnih diplomatov, politikov in generalov, zbirke 8 knjig o državljanski vojni, nadalje se je osredotočil na zgodovino ameriških prebivalcev z afriškimi koreninami ter na zgodovino ameriških staroselcev. V šestdesetih letih 20. stoletja je ustna zgodovina dosegla svoj vrhunec. Na pobudo knjižnic in arhivov je nastala iniciativa za ustanovitev *Oral History Association* (OHA), ki je še vedno aktivna. Znotraj združenja OHA sta bili od začetka prisotni dve temi. Prva je marginalni status *oral history* znotraj zgodovinskega poklica, druga pa je nasprotje med tistimi, ki so dojemali *oral history* kot del nekega določenega socialnega gibanja, in tistimi, ki so jo videli kot historično prakso z vsemi standardi in težnjo po znanstvenosti.⁷

V Veliki Britaniji je metoda prve vrhunce dosegla v sedemdesetih letih 20. stoletja, in sicer v kontekstu raziskovanja socialne zgodovine delavcev. Oče britanske *oral history* je Paul Thompson (1935–), ki je leta 1971 ustanovil *Oral History Society* in izdajal tudi revijo na to temo. Kot pionir na tem področju je izpeljal narodni projekt o družinskem življenju in delovnih izkušnjah pred letom 1918.⁸ Leta 1987 je ustanovil *Story Collection*, ki je danes sestavni del zbirke *National Sound Archive* v londonski Britanski knjižnici. Glavno vodilo je bilo opisati izkušnje posameznikov (iz prve roke) in prikazati, kot je to le mogoče, široki prerez današnje družbe.

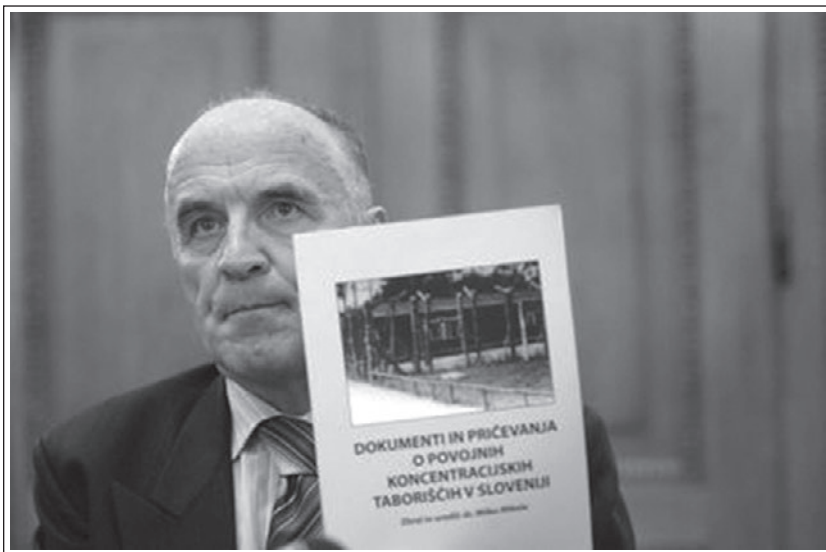
Nova socialna zgodovina in osebna politika t. i. aktivistov sta skupaj postavili zahtevo po zgodovini »od spodaj navzgor« (»bottom up history«, »history from below«), zgodovino etničnih in rasnih manjšin, delavskega razreda, žensk. Po tej novi perspektivi je bila ustna zgodovina eden izmed načinov kako do take zgodovine. Z zapisovanjem zgodovine povsem običajnih ljudi in predstavnikov manjšin se je pripovedovanje (ang. *story-telling*) kot tako emancipiralo. To pripovedovanje je v državah

5 Klavara (2012).

6 Angleški termin je *decision-making moment*, povzeto po: Julia Obertreis, *Oral History*, Stuttgart 2012.

7 Klavara (2012).

8 Prevedeno iz angleščine: Family life and working experience before 1918. Wikipedia. Paul Thompson. [http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Thompson_\(oral_historian\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Thompson_(oral_historian)). Dostop 6. 5. 2014.

*Milko Mikola, Publikacija o koncentracijskih taboriščih OZNE, 2007.
(Vir: delo.si)*

kot sta Italija in Nemčija, ki sta imeli podobno obliko diktature, polno nasprotij in v tem primeru je previdna uporaba *oral history* metode zelo karakteristična.

V Nemčiji je Lutz Niethammer (1939–) vpeljal nove poglede k uporabi ustne zgodovine, katere potencial je po njegovem mnenju predvsem zastaviti takšna vprašanja, kot jih do sedaj ni še nihče.⁹ Niethammer govori o zgodovini izkušenj in o zgodovini vsakodnevnega življenja. Vpelje termin ljudskega doživetja (nem: *Volkserfahrung*) in uporabi termin Ljudje kot subjekt pri pisanju Zgodovine.

Ustni viri so v Sloveniji vse do konca devetdesetih let veljali za manjvredne in dokumentarno nezanesljive vire. Ovrednotenje tovrstnih primarnih virov se je zgodilo zunaj zgodovinopisja, in sicer v novinarskih prispevkih in dokumentarnih filmih.¹⁰ Pozitivnejši odnos do ustne zgodovine so kazali slovenski antropologi, etnologi in sociologi, ki so za svoje študije (socialni in kulturni fenomeni) informacije pridobivali na terenu. Študenti etnologije so se že pri svojih študijskih obveznostih srečali z delom z ustnimi viri, medtem ko pri zgodovini ni bilo posebnih metod, ki bi bile značilne za terensko delo v Sloveniji.¹¹ Danes je v slovenskem prostoru ustna zgodovina postala

9 Njegov prvi prispevek iz leta 1985 nosi naslov „Fragen-Antworten-Fragen“ (v prevodu Vprašanja – Odgovori – Vprašanja).

10 Marta Verginella, Zgodovinopisna in politična raba pričevalca, v: *Acta Histriae* /20/ št. 1–2, Koper 2012.

11 Dr. Branko Šuštar, mag. Marjetka Balkovec Debevec, What was school like? Testimonies on schooling as part of the collector, exhibition, research and publicist activity of the museum (neobjavljen referat), na: „14th International Symposium for School Life and School History Collections“ v Brixnu (Bressanone), Italija, 2011.

kritično in analitično orodje za raziskovanje preteklosti, zasledimo tudi vrsto obravnav na temo metodoloških in teoretičnih problemov ustne zgodovine.¹²

Za zgodovinarje je pomembno, da so zbrani podatki veljavni in da so do svojih pripovedovalcev odgovorni. Kot je napisala avtorica Shuman,¹³ je le malo zgodovinarjev, ki do konca zbiranja podatkov ostanejo popolnoma nevtralni, predvsem v zadnji, predstavitveni fazi. Pridobljeno gradivo pridobi na dokumentacijski vrednosti, ko se zbrane informacije analizirajo in primerjajo z ostalimi zgodovinskimi viri. Le v teh primerih ohranimo primerno distanco med pripovedovalcem in intervjuvarjem. Razlika ustne zgodovine v primerjavi z ostalimi viri, ki pripovedujejo življenjske zgodbe, je v samem jedru njene prakse: v njenih načinih in tehnikah intervjuvanja. Spomin na posamezen dogodek je najbolj živ takoj po tem, ko se je zgodil, nato seveda nastopijo procesi potlačitve, pozabe in priklica spominov. V praksi se je kot uporabna izkazala uporaba prijemov družinske terapije in psihoanalize.¹⁴ Na eni strani je pri tej metodi prisotna narativna metoda, na drugi strani pa pripovedovalec išče povezavo med svojo (avto)biografijo in zgodovino (kolektivna ali zgodovinska memorija), med individualno izkušnjo in transformacijami družbe ali ožje skupnosti.¹⁵ Zgodovinarji opozarjajo, da je narava ustnih virov spremenljiva, podvržena raznim vplivom in tako neprimerna za zgodovinsko delo. Vendar je možno z ustnimi pričevanji in upoštevanimi znanstvenimi kriteriji¹⁶ doseči napredek v zgodovinski stroki ter prispevati k interdisciplinarnemu raziskovanju. Ustni zgodovinarji si pomagajo z dognanji drugih strok, kot so psihologija, sociologija, antropologija in etnologija.¹⁷ Z zgodovinskim pristopom in uporabo ustne zgodovine pa lahko na novih spoznanjih pridobijo jezikoslovci, etnologi in antropologi. In nenazadnje je pomembno, da se je s to metodo zgodovinarjem ponudila možnost, da ustvarijo dokumente, ki jih do tedaj ni bilo.

Metodo ustne zgodovine je možno vpeljati v katero koli drugo znanstveno disciplino. S to metodo so raziskovalci, kot so etnologi, kulturni antropologi in sociologi, dobili informacijo o nesnovni dediščini (ljudska pesem, ples, obrt, pripovedovanje, običaji ipd.) in jo spremenili v obliko, ki jo je mogoče shraniti, dokumentirati, arhivirati.

12 Nekaj avtorjev in njihovih del navajam v literaturi.

13 Shuman (2003).

14 S pomočjo psihoanalitskega pristopa razkrijemo, kaj se je v preteklosti dogajalo, tudi občutke o preteklosti, odnose med ljudmi in razumevanje notranjega jaza. Družinska terapija pokaže, kako se čustveni vzorci prenašajo iz generacije v generacijo, z njeno pomočjo pa spoznamo posameznikove potrebe v družbenem kontekstu. Pogostokrat naletimo na travmatične izkušnje in to so stanja, ki jih mora raziskovalec zaznati in tudi primerno vključiti v intepretacijo preteklosti. Vida Rožac Darovec, Metodološki in teoretični problem ustne zgodovine, v: *Acta Histriae* /14/ št. 2, Koper 2006.

15 Klavara (2012).

16 Raziskovalne standarde in ostale kriterije je zapisala Rožac Darovec (2006).

17 Rožac Darovec (2006).

Knjižica z naslovom Otroci in mladostniki odkrivajo zgodovino, Šolsko tekmovanje iz leta 2013. (Foto: Friedensschule Münster)

Uporaba ustne zgodovine pri poučevanju

Metoda *oral history* se je uveljavila tudi pri pouku, največkrat pri zgodovini oziroma v Nemčiji kot del Šolskega tekmovanja (nem. *Geschichtswettbewerb des Bundespräsidenten*) o poznavanju nemške zgodovine.¹⁸

Kje nemški strokovnjaki opažajo prednosti uporabe *oral history* metode v šolskih klopeh?¹⁹ Udeleženci spoznajo prve korake k znanstvenemu učenju, saj vsak prevzame aktivno vlogo pri projektu. Tako vsak posameznik razvija svoje sposobnosti kreativnega razmišljanja, mentalnega treninga, spontanega razmišljanja in sposobnost sprejemanja odločitev. Uporaba direktnih poti, kot so kontakti z očitvidci/nosilci tradicije/pripovedovalci, so za mladostnike veliko bolj privlačne, kot na primer iskanje informacij v arhivu. Med drugim poudarjajo, da se s praktičnim delom lažje osvoji teoretični del, kar je za marsikaterega mladostnika velik uspeh. Zaradi same narave dela so rezultati popolnoma razumljivi in tako mu ni potrebnega več časa za učenje

18 Tekmovanje poteka vsako drugo leto od leta 1973, za izvedbo je odgovoren sklad Körber-Stiftung. Do leta 2012/13 je bilo izpeljanih 23 tematskih razpisov, na teh razpisih je sodelovalo 130.000 udeležencev. Tema je podana 1. septembra, pol leta kasneje, 28. februarja, morajo udeleženci svoja dela oddati. 150-članska komisija, sestavljena iz strokovnjakov s področja zgodovine ter predstavniki šolstva, arhivov in muzejev, odloči o podelitvi nagrad, med temi se ločijo nagrade na nacionalni ali deželni ravni. (Wikipedia. Geschichtswettbewerb des Bundespräsidenten. http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichtswettbewerb_des_Bundespräsidenten. Dostop 20. 9. 2014)

19 Povzeto po: Uwe Kaminsky, *Oral History*, v: Pandel, Schneider, Handbuch Medien im Geschichtsunterricht, Scwalbach/Ts., 2011, p. 483–499.

kot sovrstnikom. Nadalje je *oral history* z uporabo intervjuja edinstvena metoda o pridobivanju »svežih« podatkov in podatkov »iz prve roke«. Kvalitetno izpeljan intervju nam omogoči natančen vpogled v določeno tematiko iz vsakdanjega življenja. V nadaljevanju besedila sledi opisan postopek intervjuvanja, ki opozarja na napačno interpretacijo intervjuja ter na zapeljevanja intervjuvanca. Tretja možnost uporabe *oral history* metode je raziskovanje posameznikove življenjske zgodbe. V ospredju naj bo biografija posameznika ali skupine ljudi oziroma ljudstev, v nadaljevanju pa poskuša kombinirati prikaz osebne in javne zgodovine. S tem načinom lahko pridobimo jasnejšo sliko o dejanskem dogajanju v obdobjih ideološke ali politične cenzure, tako imenovano sliko vzponov in padcev. Četrta možnost uporabe se osredotoči na izkušnje. Le-te je potrebno postaviti v kontekst z dojemanjem preteklosti in pri tem upoštevati pomembnost faktorjev, ki bi morda vplivali na interpretacijo preteklosti. Intervju kot intepretacija »realnosti« pripovedovalcev je prikaz kontekstov, v katerih pripovedovalci bivajo. Izhodišče že omenjenega Šolskega tekmovanja je pridobivanje znanja z znanstvenimi pristopi (nem. *Forschendes Lernen*). Tekmovanje naj bi vzbudilo zanimanje za lokalno zgodovino, vzpodbujanje samostojnosti ter odgovornosti. Delo poteka tako, da mladostniki sami raziskujejo v arhivih, sprašujejo strokovnjake, zastavijo vprašanja lokalnim politikom in oblastem, izvajajo ankete na ulicah in intervjuvajo očitvidce. Rezultati so predstavljeni v brošuri ali v obliki razstave oziroma filmske predstavitve. Učitelji prevzamejo vlogo usmerjevalca v vseh fazah: raziskovanje, evalviranje, prezentacija in dokumentacija/arhiviranje.

V slovenskem prostoru je v letih 2006–2008 potekal projekt z naslovom Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli. Eden izmed ciljev je, kako učence usposobiti za razumevanje, vrednotenje in preučevanje lokalne zgodovine.²⁰ Rezultati projektnega dela so izbrani v 50 nalogah s praktičnimi napotki za učenca, od možnega izbora tematike do vprašanj in navodil za učitelje. V osnovnošolskem učnem načrtu ustna zgodovina ni umeščena med cilje, vendar se nekateri učitelji zavzemajo za uporabo ustne zgodovine.²¹ Kukanja navaja nekaj napotkov o vključevanju ustne zgodovine pri pouku zgodovine: uporaba intervjuja, navajanje na poslušanje zvočnih posnetkov različnih intervjujev, učitelj naj bi pred učenci intervjuval povabljenega gosta ter predvsem uvrstitev večjega števila projektov v kurikulum. V praksi avtorica navaja izvedbo dveh projektov, in sicer o družinski zgodovini in družinskem drevesu (rodoslovje) in projekt »nona, povej mi ...«.

20 Metoda učenje z odkrivanjem je predstavljena v publikaciji: Danijela Trškan, Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem/ Naloge malo drugače, Ljubljana 2007. http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/_private/Narava/Projekt/naloge.pdf. Dostop: 14. 10. 2014.

21 Mojca Kukanja, Ustna zgodovina v osnovni šoli, v: Zgodovinski časopis /60/ št. 3–4/, Ljubljana 2006. <http://www.sistory.si/publikacije/prenos/?target=pdf&urn=SISTORY:ID:5118>. Dostop: 20. 10. 2014.

Intervju kot znanstvena metoda

Intervju je kot znanstvena metoda pogosto uporabljen v raziskavah s področja sociologije, psihologije, etnologije in tako so se oblikovali standardi in napotki za njegovo izvedbo. V celotnem procesu je priporočljivo pripraviti časovnico na podlagi naslednjih ugotovitev: 35 % časa se nameni za izvedbo intervjuja z osebo, 40 % časa je potrebno nameniti iskanju pripovedovalcev, 15 % časa za pot in 10 % za iskanje podatkov, za administracijo in za zapisovanje. Sociologi priporočajo, da so intervjuvanci izučeni, z namenom, da se minimalizira njihov vpliv na pripovedovalca ter da je pri vsakem intervjuju vedno enak postopek. Za znanstvene namene je potrebno voditi protokol intervjuja. Tehnike intervjuja je moč poiskati v različnih učbenikih, vsak avtor ima odgovor na vprašanje, kakšen naj bo intervju. Vsak projekt je specifičen in verjetno je potrebno splošne napotke vsakič znova modificirati. Eden izmed sistematičnih načinov intervjuvanja je tako imenovani »narrativni intervju«, ki ga je razvil Fritz Schütze.²² Njegov intervju temelji na zgodovinsko okvirjeni biografiji.

Izvedba intervjuja v treh fazah:

1. Iniciativna vprašanja in iniciativno pripovedovanje življenjepisa:

V tej prvi fazi intervjuvar razloži, kako bo intervju potekal. Pripovedovalec ima na voljo dovolj časa za pripoved svoje biografije. Na začetku se postavljajo vprašanja odprtega tipa, kako bi pripovedovalec opisal svojo življenjsko zgodbo. Takšna vprašanja preprečijo takojšnji pogovor o raziskovalni temi. Kje bo pripovedovalec pričel s pripovedovanjem življenjske zgodbe, naj bo povsem njegova odločitev. Intervju se lahko prične s povsem običajnimi vprašanji iz vsakdana, kot so na primer o zdravstvenem počutju, in šele nato pripovedovalec pelje svojo zgodbo v preteklost. Med tem delom intervjuja naj intervjuvanec ne zastavlja dodatnih vprašanj, s kimanjem ter kratkimi odgovori naj pokaže svoje zanimanje, vendar ne prekine pripovedovanja. Ko intervjuvanec konča svojo pripoved, intervjuvar zastavi vprašanja, s katerimi preveri, ali bi želel pripovedovalec še kaj dodati in ali je morda kaj izpustil. Nato je potrebno prvo fazo intervjuja zaključiti in napovedati naslednjo fazo.

2. Narrativno izpraševanje:

V prvi fazi intervjuja si v povsem enakem vrstnem redu kot jih je omenjal pripovedovalec, intervjuvar zapiše teme. Namen te faze je dodatno pojasniti izbrane teme, z možnostjo pridobivanja detajlov ali pojasnila izbranih dogodkov. V tej fazi zastavimo vprašanja: »Nam lahko poveste še kaj več o ...?«, »Kako ste se počutili po ...?«, »Kaj se je zgodilo po tem ...?«. Prav tako se lahko zastavijo vprašanja o pripovedovalčevem mnenju, na primer: »Prej ste omenili ...«, »Kakšno je vaše mnenje o tem?«. Vprašanj

22 Izbrano tehniko intervjuja priporočajo nemški strokovnjaki za uporabo v šolstvu. Tehnika je pregledna, razumljiva in sistematična.

o natančnem datiranju, lociranju ali poimenovanju drugih oseb naj se v tej fazi izogibajo, saj bi pripovedovalca lahko zmotili pri nadaljnjem pripovedovanju. Intervjuvar ostane povsem nevtralen, tudi če se zgodbi iz prve in druge faze popolnoma ne ujema, intervju naj elegantno spelje naprej. Pod nobenim pogojem ne sme sprejemati *ad hoc* zaključkov o pripovedovalčevi osebnosti. V fazi narativnega izpraševanja se z dodatnimi vprašanji vsebinsko dopolnjujejo izbrane teme. Tako pridobimo informacije o pripovedovalčevem doživetju preteklosti ter si ustvarimo sliko preteklih dogodkov z njegovega stališča.

3. Zunanje izpraševanje:

V tem delu intervjuja se zastavijo vprašanja o temah, ki jih intervjuvanec ni omenjal, in o temi, ki je pomembna za raziskovalno delo. Intervjuvar zastavi pripovedovalcu precizno formulirana vprašanja. Zakaj se določene teme v intervjuju niso pojavile, je osebna stvar pripovedovalca, vsekakor je potrebno s temi temami ravnati diskretno, predvsem ne vzbujati občutka krivde ali slabe vesti. Do konca mora ostati dobra naveza med intervjuvancem in intervjuvarjem. Za zaključek intervjuja je dobro, da se s pogovorom vrnemo v sedanost, morda poklepetamo o politiki ali lokalnih zadevah. Priporočljivo je intervjuvanca vprašati, kako se počuti po intervjuju, kakšno mnenje ima o intervjuju. Prav tako lahko intervjuvar spregovori o svojem življenju, če to seveda pripovedovalca zanima. Nemudoma je potrebno po koncu intervjuja zapisati naslednje: intervju oštevilčiti z zaporedno številko, zapisati datum in uro, kraj in trajanje intervjuja. Zapisati je potrebno tudi obnašanje med intervjujem, kako se je intervju končal ali zakaj se je predčasno končal.

Z današnjimi snemalnimi pripomočki (kot so MP3 ali MP4 avdio/video kompresijski formati) je olajšano (večkratno) predvajanje in arhiviranje zapisov, zato popolni zapis intervjuja ni potreben. Zapisi, ki nastanejo med intervjujem, naj vsebujejo predvsem oznake, kot so premori ali odmor med pripovedovanjem, glasnost in način govorjenja, smeh, jok ali podobno izrazno vedenje in ali je pripovedovalec kadil ipd. Pri zapisanem intervjuju mora intervjuvar ustvariti dobesedno besedilo v morebitnem dialektu in z napakami (če so bile). Bralcu naj zapis sporoči tudi tempo pripovedovanja, kako je pripovedovalec temo opisoval. Za zgodovinarje nastopi najpomembnejši del po končanem intervjuju. Zgodbo je potrebno kronološko umestiti in jo podkrepiti z arhivsko dokumentacijo. Nadalje se skrbno analizira besedilo, izlušči se jedro pripovedi, nakar se pridobljene informacije primerjajo z zgodovinskimi dejstvi. Vsak pripovedovalec pove resnično zgodbo, kar je sicer čar *oral history*. Potrebno je dopolniti, da se zgodbe o dogodkih, ki so povedani, ne zgodijo v resničnem svetu, pač pa so skonstruirane v človeških glavah.²³ Gre za tako imenovani »*world making*«, kar ni enako izkušnji oziroma zgolj obnavljanju izkušnje.

23 Klavara (2012).

Učenje pri starejših občanih. (Foto: The Ridgefield Press)

Praktični napotki o izvedbi intervjuja:

- Izbor teme

Vsaka skupnost izvaja ali je nosilka lokalnih običajev, dogodkov, praznovanja praznikov, je poznana po svojih kulinarčni raznolikosti, tradicionalnih oblačilih, glasbi, obrti ali spretnostih. Morda se približuje obletnica posebnih dogodkov in vas zanima, kako so ljudje/okoličani ta dogodek doživeli. Sprva je potrebno izbrati temo, ki posameznika zanima, in takoj nato določiti, kaj natančno želimo izvedeti.

- Iskanje pripovedovalcev

Najboljši vir je vedno družina, sorodniki. Po sorodstvenih poznanstvih iščemo osebe, ki bi več vedele o izbrani temi. V naslednjem koraku je zagotovo dobro stopiti k lokalnim društvom, v dom za upokojence, knjižnico, cerkev, skratka tja, kjer se lokalno prebivalstvo rado druži. Iskanje pripovedovalcev je odvisno tudi od izbrane teme; če je tema posebna igra, ki se jo igrajo otroci v okolici, so oni tisti, ki o tem zagotovo kaj vedo.

- Izbor vprašanj

Pri izboru vprašanj je potrebno poiskati pomoč jezikoslovca in strokovnjaka z izbranega področja. Postavljajo se vprašanja, na katere lahko odgovorimo z več besedami kot le z »da« in »ne«. Če zastavljeno vprašanje ni razumljivo, je dobro, da so na seznamu tudi dodatna vprašanja.²⁴ Pripovedovalec mora razviti svojo zgodbo, kar pomeni,

24 Smithsonian Institute je objavil knjižico *The Smithsonian Folklife and Oral History Interviewing guide*, kjer najdemo tudi seznam začetnih vprašanj. Marjorie Hunt, *The Smithsonian Folklife and Oral History Interviewing guide*, Washington 2003. http://www.folklife.si.edu/education_exhibits/resources/guide/introduction.aspx. Dostop 19. 5. 2014.

da bi kopica zastavljenih vprašanj zablokirala njegov miselni tok. Kot je že zgoraj opisano, je dobro upoštevati navodila pri izvajanju intervjuja po fazah, predvsem kdaj postaviti katera vprašanja. Če se v šolski projekt vključi lokalni muzej ali arhiv, se je priporočljivo o vprašanjih pogovoriti tudi z njimi.

- Pred intervjujem

Vsak intervjuvanec naj bo pred intervjujem s tem seznanjen. Neznancem lahko najprej pišete in jih čez nekaj dni pokličete. O tematiki ni potrebno podrobno govoriti, saj bi se intervjuvanec lahko preveč osredotočil na določeno temo.²⁵ Skupaj se dogovorita za dan, uro ter kraj intervjuvanja. Tukaj je dobro prisluhniti željam intervjuvanca, saj se bo v domačem okolju najboljše počutil. Vnaprej je potrebno vprašati za snemalno dovoljenje in morda poprositi za fotografije ali podobno gradivo.

Vodenje intervjuja zahteva nekaj prakse in govornih spretnosti, morda je za začetek priporočljivo povabiti na intervju dve osebi, tako bi vsak spregovoril o svojih izkušnjah in morda bi se celo v zgodbi dopolnjevala. Vsakemu govorniku je potrebno zagotoviti enak čas in pokazati enako zanimanje za obe zgodbi.

V primeru, da tematiko raziskuje skupina mladostnikov, je dobro pred intervjujem razdeliti vloge. Intervjuvar naj bo tisti, ki ima prijeten glas in razumljivo zastavlja vprašanja. Ostali lahko vodijo protokol/zapisnik intervjuja, urejajo foto gradivo, skrbijo za tonske zapise, pripravo in obdelavo intervjuja, prezentacijo in podobno.

Pri intervjuju uporabljeni pripomočki (diktafon, kamera, fotoaparat) morajo vedno brezhibno delovati, kar pomeni polno baterijo oziroma dodatne baterije, spominsko kartico z dovolj kapacitete ipd. Tisti, ki bodo pripomočke uporabljali, naj bodo večji tudi rokovanja z njimi.

- Intervjuvanje

Praktični napotki o izvedbi intervjuja so bili že predstavljeni. Korektno je, da je intervjuvanec na kraju seznanjen, kje in kdaj bo predstavljen projekt. Po končanem intervjuju se mu dostavi kopijo intervjuja skupaj z zahvalnim pismom.

- Transkripcija in razčlenitev intervjuja

Razčlemba intervjuja je ključnega pomena za nadaljnjo analizo in predstavitev projekta. Pri tem delu naj bodo navzoči vsi vpletni v projekt, prav tako učitelji. Kako umestiti podobne zgodbe in jih sestaviti v celotno sliko, je ponavadi najtežji del, kajti prav tu lahko najpogosteje nastane nesporazum. S pomočjo strokovnjaka ostane pri-poved v ospredju, intervjuvanec pa je predstavljen diskretno.

- Intrepretacija besedila in predstavitev projekta

Ta ključna faza projekta daje celotnemu delu vrednost. Prezentacija zaključkov je pomemben del celotnega znanstvenega dela, brez nje projekt ne pridobi na znanstve-

25 Moje osebne izkušnje z intervjuvanjem starejših oseb so takšne, da na začetku raje povedo, da o tem ne vedo veliko, da nimajo tako dobrih izkušenj, vendar se na koncu v večini primerov izkaže ravno nasprotno. Potrebno je pokazati zanimanje za njihove izkušnje, za njihovo doživljanje preteklosti.

nosti. Predstavljeni projekt zajema nekaj več kot izbor osebnih zgodb, tu je pomemben preskok z osebne na splošno raven ter s subjektivne na objektivno. Predstavitev mora vsebovati stališča in poglede na obravnavano tematiko v sedanjem času. Te vzporednice bodo namreč pritegnile mlajšo publiko, saj se s sedanjostjo lažje identificirajo.

- Arhiviranje rezultatov

Z dejanjem prezentacije in arhiviranja seže projekt zunaj šolskih meja in tako nastane možnost ohranitve za prihodnje generacije. V dogovoru z lokalnim muzejem ali arhivom je nastalo gradivo mogoče trajno dokumentirati. Z malo sredstvi pa je projekt lahko hitro dostopen na svetovnem spletu.

Za sklep

Metoda *oral history* ponuja eno pot, kako vzbuditi pri mladih zanimanje za lokalno zgodovino ter hkrati popularizirati zgodovino kot znanstveno disciplino. Pouk zgodovine s pripovedovanjem zgodb, legend in anekdot ter splošnega učenja letnic in dejstev ostaja bolj kot ne pasiven. Na voljo je ogromno možnosti popestritev pouka, kot so predvajanje dokumentarnih filmov, igranje družabnih iger z zgodovinsko temo, ekskurzije/izleti in podobno. Kljub temu, da je ustna zgodovina v šolstvu najpogosteje uporabljena pri pouku zgodovine, jo je možno aplicirati tudi na druga področja. Pomembno je, da z aktivnim delom mladostniki pridobijo stik z raziskovalnim delom ter se pri tem lahko tudi zabavajo. Mladostniki imajo edinstveno priložnost dela s primarnim gradivom, med drugim so oni del procesa pri zapisovanju in nastajanju primarnega gradiva. Pri poučevanju ta metoda ne sme prevladovati, prav tako se naj ne bi prepogosto uporabljalo Priprava za izvedbo celotnega projekta namreč zahteva disciplinirano in resno delo, tako mladostnikov kot učiteljev. Tovrstno delo je zaznamovano z veliko mero organizacije pred, med in po izvedbi intervjuja. Prednost ustne zgodovine je tudi v tem, da so mladostniki nenazadnje dobro ocenjeni in dandanes je dobra ocena odlična spodbuda za nadaljnje učenje.

Viri in literatura

Literatura:

Haralambos, Michael in Holborn, Martin: *Sociology – Themes and Perspectives*, London, 2008.

Obertreis Julia, *Oral History*, Stuttgart, 2012.

Pandel, Hans-Jürgen in Schneider, Gerhard: *Handbuch Medien im Geschichtsunterricht*, Scwalbach/Ts, 2011.

Voler, Lidija: *Odisejada slovenskih prisilnih delavcev v Nemčiji v letih 1941 in 1945*, Ljubljana, 2001.

Elektronski viri:

- Marjorie Hunt, *The Smithsonian Folklife and Oral History Interviewing Guide*, Washington 2003. Dostop: 19. 5. 2014, na http://www.folklife.si.edu/education_exhibits/resources/guide/introduction.aspx.
- Marko Klavara, Intervju in ustna zgodovina: pričevanje ali pripoved?, v: *Acta Histriae* /20/ št.1–2/, Koper 2012, p. 124. Dostop: 17. 9. 2014.
- Mojca Kukanja, Ustna zgodovina v osnovni šoli, v: *Zgodovinski časopis* /60/ št. 3–4/, Ljubljana 2006. Dostop: 20. 10. 2014.
- Vida Rožac Darovec, Metodološki in teoretični problem ustne zgodovine, v: *Acta Histriae* /14/ št. 2, Koper 2006. Dostop: 14. 10. 2014.
- Amy Shuman, *Oral History*, v: *Oral tradition*, Volume 18, N. 1, pp.130–131, Centre for Studies in Oral tradition 2003. Dostop 19. 5. 2014, na <http://muse.jhu.edu/journals/ort/summary/v018/18.1shuman.html>.
- dr. Branko Šuštar, mag. Marjetka Balkovec Debevec, What was school like? Testimonies on schooling as part of the collector, exhibition, research and publicist activity of the museum (neobjavljen referat), na: „*14th International Symposium for School Life and School History Collections*“ v Brixnu (Bressanone), Italija, 2011. E-pošta prejeta 13. 10. 2014.
- Marta Verginella, Zgodovinopisna in politična raba pričevalca, v: *Acta Histriae* /20/ št. 1–2, Koper 2012. Dostop: 14. 10. 2014.
- Wikipedia. *Oral History*. Dostop: 19. 4. 2014, na http://en.wikipedia.org/wiki/Oral_history.
- Wikipedia. Paul Thompson. Dostop: 6. 5. 2014, na [http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Thompson_\(oral_historian\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Thompson_(oral_historian)).
- Wikipedia. Alan Nevins. Dostop 6.5.2014, na http://en.wikipedia.org/wiki/Allan_Nevins.
- Wikipedia. Geschichtswettbewerb des Bundespräsidenten. Dostop 20. 9. 2014, na http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichtswettbewerb_des_Bundespräsidenten.

*Zusammenfassung****Der Gebrauch der Methode oral history beim Unterrichten und die ersten Schritten zur wissenschaftlichen Forschungsarbeit******Lidija Czwecko Voler***

Wenn man Oral History im Klassenzimmer anwendet, erleben die SchülerInnen vor Al-lem Abenteuer, einen Detektiv-Geist und eine Übung zum empirischen und wissenschaftlichen Arbeiten. Für den Unterricht besonders erfreulich ist die Einladung eines Zeitzeugens für ausgewählte Themen im Lehrplan oder für semestrige Projektarbeiten. Die SchülerInnen erarbeiten nicht nur das Thema an sich, mehr noch, sie beginnen bei der Auswahl des Zeitzeugens und formulieren ebenso die Einladung zu den selbsterarbeiteten Interviews. Die verdienten Ergebnisse, durch das führen und erarbeiten der Vergangenheit in der Gegenwart, dürfen über die Grenzen der Schule hinaus präsentiert werden. Die Gesellschaft ist immer an Veranstaltungen, in Verbindung von Tradition und Alltag, regionaler Tracht etc interessiert, so daß die Position eines Museums und Archivs eine besonders präsen- te Rolle sein sollte. Weiters sollen die Projekte und ihre Ergebnisse archiviert werden, sodass auch nachfolgende Generationen davon profitieren können. Alle SchülerInnen können mit Aktiv-Lernen nicht nur die historischen Quellen sammeln, sondern auch die lokale Geschichte entdecken und interdisziplinäre Zusammenarbeit lernen.